

ГРАЂА

*за проучавање споменика
културе Војводине*

XXXVI

ПОКРАЈИНСКИ ЗАВОД ЗА ЗАШТИТУ СПОМЕНИКА КУЛТУРЕ

ГРАЂА

за проучавање споменика културе Војводине
XXXVI

НОВИ САД
2023.

***Грађа за проучавање споменика
културе Војводине XXXVI***

***Material for the Study of the Cultural
Monuments of Vojvodina XXXVI***

Издавач

Покрајински завод за заштиту споменика културе,
21131 Петроварадин, Штросмајерова 22

Publisher

The Provincial Institute for the Protection of Cultural
Monuments 21131 Petrovaradin, Štrosmajerova 22

За издавача

Саша Мартиновић, директор

For Publisher

Saša Martinović, Director

Главни уредник

Доц. др Владимир Кубет
Академија уметности
Универзитет у Новом Саду

Editor-in-chief

Vladimir Kubet, PhD, asst. prof.
Academy of Arts
University of Novi Sad

Уредник

Др Богдан Јањушевић

Editor

Bogdan Janjušević, PhD

Редакцијски одбор

Editorial Board

Проф. др Дубравка Ђукановић
Академија уметности
Универзитет у Новом Саду

Dubravka Đukanović, PhD, full professor
Academy of Arts
University of Novi Sad

Проф. др Даниела Королија Црквењаков
Академија уметности
Универзитет у Новом Саду

Daniela Korolija Crkvenjakov, PhD, full professor
Academy of Arts
University of Novi Sad

Проф. др Владимир Баровић
Филозофски факултет
Универзитет у Новом Саду

Vladimir Barović, PhD, full professor
Faculty of Philosophy
University of Novi Sad

Проф. мр Светислав Николић
Факултет примењених уметности
Универзитет уметности у Београду

Svetislav Nikolić, MA, full professor
Faculty of Applied Arts
University of Arts in Belgrade

Проф. др Предраг Новаковић
Факултет уметности
Департман за археологију
Универзитет у Љубљани

Predrag Novaković, PhD, full professor
Faculty of Arts,
Department of Archaeology
University of Ljubljana

Др Тијана Палковљевић Бугарски
Галерија Матице српске

Tijana Palkovljević Bugarski, PhD
The Gallery of Matica Srpska

Др Богдан Јањушевић
Покрајински завод за заштиту споменика
културе Петроварадин

Bogdan Janjušević, PhD
The Provincial Institute for the Protection
of Cultural Monuments Petrovaradin

Др Мирјана Ђекић
Покрајински завод за заштиту споменика
културе Петроварадин

Mirjana Đekić, PhD
The Provincial Institute for the Protection
of Cultural Monuments Petrovaradin

Др Славица Вујовић
Покрајински завод за заштиту споменика
културе Петроварадин

Slavica Vujović, PhD
The Provincial Institute for the Protection
of Cultural Monuments Petrovaradin

Издавање часописа помогао је Покрајински секретаријат за културу,
јавно информисање и односе с верским заједницама

Садржај

Content

АРХЕОЛОГИЈА

ARCHEOLOGY

- Тијана Станковић Пештерац** 7 **Tijana Stanković Pešterac**
Утицаји климатских промена на археолошко наслеђе
Impacts of climate change on archaeological heritage
- Биљана Р. Лучић** 17 **Biļjana R. Lučić**
Нови налази скулптура из Сирмијума
New finds of sculptures from Sirmium

АРХИТЕКТУРА

ARCHITECTURE

- Бојан Којичић** 29 **Bojan Kojičić**
Прилог биографији Рудолфа Јарица,
архитекте из Будимпеште
A contribution to the biography of Rudolf Jaricz,
an architect from Budapest
*Четири изведене зграде Рудолфа Јарица
у Великом Бечкерек, (Зрењанину)*
*Four completed buildings by Rudolf Jaricz
in Veliki Bečkerek, (Zrenjanin)*
- Весна Мајсторовић** 48 **Vesna Majstorović**
Црквено градитељство
на територији Општине Сечањ
Church construction
in the territory of the Municipality of Sečanj
- Небојша Антешевић, Илија Губић** 75 **Nebojša Antešević, Ilija Gubić**
Прилог проучавању архитектуре XX века у Војводини:
архитектура туристичких објеката на Фрушкој гори
Contribution to the study of 20th century architecture
in Vojvodina: Tourist architecture on Fruška Gora
- Мариа Силађи, Аница Драганић** 93 **Maria Silađi, Anica Draganić**
140 година железничке линије
Велика Кикинда–Велики Бечкерек
The Nagyikikinda - Nagybecskerek
Railway Line opened 140 years ago

ИСТОРИЈА

HISTORY

- Филип Крчмар** 113 **Filip Krčmar**
Зрењанинска иницијатива – Наш град (ЗИНГ):
пример добре праксе у урбанизму, заштити
споменика културе и животне средине (1. део)
ZING: Fine example of good practice
in urban planning, cultural heritage preservation
and environmental protection (Part 1)
- Ненад Шегуљев** 126 **Nenad Šeguljev**
Капије Петроварадинске тврђаве
The Gates of Petrovaradin Fortress
- Немања Карапанџић** 139 **Nemanja Karapandžić**
Црква Светог Георгија у Бечеју
Church of Saint George In Bečej

ИСТОРИЈА УМЕТНОСТИ

HISTORY OF ART

- Сунчица Ламбић Фењчев** 159 **Sunčica Lambić Fenjčev**
Сто година од рођења Александра Зарина,
уметника – истраживача, једног од пионира
скулптуре у слободном простору у Србији
A hundred years since the birth of Aleksandar Zarin,
artist-researcher, one of the pioneers
of sculpture in free space in Serbia
- Ивана Арађан** 170 **Ivana Arađan**
Фотографија у Великом Бечкерек
у 19. веку (1853–1914)
Photo in Veliko Bečkerek
in the 19th century (1853–1914)
- Никола Пиперски** 183 **Nikola Piperski**
Зидно сликарство капеле породице
Бајерлајн у Житишту
Wall painting of the Bayerlein
family chapel in Žitište

**МУЛТИДИСЦИПЛИНАРНИ ПРИСТУП
У ЗАШТИТИ КУЛТУРНИХ ДОБАРА**

**A MULTIDISCIPLINARY APPROACH
TO THE PROTECTION OF CULTURAL PROPERTY**

Срђан Сегић, Гордана Б. Мауна
Инсекти штетници и принципи заштите
културно историјских споменика од дрвета

201 Srđan Segić, Gordana B. Mauna
Insect pests and principles of protection
of cultural and historical wooden monuments

Јелена Шупут
Процес дигитализације документације
у заводима за заштиту споменика културе
- од формирања дигиталних записа до управљања
дигитализованом грађом у оквиру информационог
система и електронског пословања

211 Jelena Šuput
The Digitization Process in the Institutes for the
Protection of Cultural Monuments
– from Creating Digital Records to Managing
Digital Materials within the Information
System and Electronic Business

**КОНЗЕРВАЦИЈА И РЕСТАУРАЦИЈА ДЕЛА
ЛИКОВНЕ И ПРИМЕЊЕНЕ УМЕТНОСТИ**

**CONSERVATION AND RESTORATION
OF WORKS OF FINE AND APPLIED ARTS**

Уна Галечић
Употреба флуоресцентних боја у модерној
уметности и проблеми њихове конзервације

223 Una Galečić
The use of fluorescent colours in modern art
and the problems of their conservation

Гордана Ђурађевић Прванов, Дамир Прашникар
Конзерваторско рестаураторски радови на
слици Мартина Јонаша *Ковачички процес*

232 Gordana Djuradjević Prvanov, Damir Prašnikar
Conservation and Restoration Works on the
Painting Process in Kovačica by Martin Jonaš

ПРИКАЗИ

REVIEWS

Катарина Добрић
Приказ изложбе:
*Дела модерне уметности из уметничке збирке
Историјског архива у Панчеву*

249 Katarina Dobrić
Overview of the Exhibition:
*Works of Modern Art from the Art Collection
of the Historical Archive in Pančevo*

Мирослав Стајић
Приказ публикације (издања):
*„Споменица Епархије осечкопољске
и барањске 1991-2016”*

256 Miroslav Stajić
Overview of publication (editions):
*“Memorial of the Eparchy of Osječko polje
and Baranja 1991-2016”*

Милица С. Милошевић
Приказ публикације:
Др Тијана Палковљевић Бугарски
Понос нације. 175 година Галерије Матице српске

260 Milica S. Milošević
Presentation of publication:
Tijana Palkovljević Bugarski
Pride of the Nation. 175 years of Matica Srpska Gallery

Владимир Џамић
Приказ зборника
Историцизам у Бачкој

264 Vladimir Džamić
Overview of proceedings
Historicism in Bačka

Филип Крчмар
Осврт на циклус предавања
Друштва архитеката Зрењанин у 2023. години

272 Filip Krčmar
Review of the lecture cycle
Society of Architects Zrenjanin in 2023

Маја Боснар
Хероине у Дому војске Србије

287 Maja Bosnar
Heroines in the House of the Serbian Army

УПУТСТВО ЗА АУТОРЕ

297 INSTRUCTIONS FOR AUTHORS

Хероине у Дому војске Србије

Маја Боснар

У Галерији Дома Војске Србије у Београду гостовале су „Хероине Спомен-збирке Павла Бељанског” из Новог Сада. Главни повод гостовања одабраних дела респектабилне националне колекције је представљање пројекта „Хероине Спомен-збирке Павла Бељанског” који је био програмски садржај „Нови Сад-Европска престоница културе ЕПК 2022”, а коју је публика имала прилику да види у периоду од 20. маја до 17. јула 2022. године у Новом Саду у Спомен-збирци Павла Бељанског, која се налази културном дистрику Трга галерија, водећег места окупљања љубитеља уметности у

се успоставља не само излагачки - просторни еквивалент, већ и детерминисање појмова хероина, дома и војске. Сигурно да и ово смештање изложбе хероина српске културе у Дому Војске изазива знатижељу публике да открије о чему се ради.

У оквиру концепције и обима одабраних дела у Галерији Дома Војске Србије, представљен је само сегмент уметничких радова реномиране поклон-збирке Павла Бељанског, колекције која: истражује, сакупља, документује, чува, интерпретира, промовише и афирмише културу наслеђа српске ликовне уметности – периода почетка

строгом центру војвођанске престонице. Вреди поменути и јубилеј, сто тридесет година од рођења Павла Бељанског који је коинцидирало са титулом Нови Сад - ЕПК 2022.

Како и доликује колекцији којој припадају брижно бирана репрезентативна уметничка дела угледног дипломате и колекционара истанчаног укуса Павла Бељанског, ова тематска изложба је приређена у центру Београда, у Дому Војске, чиме

модерне, сликарства између два светска рата, постмодерне, али и радова савремене уметничке праксе.

Галерија Дома Војске Србије утемељена је 1945. године, одмах после Другог светског рата, на иницијативу Бранка Шотре ликовног уметника и оснивача Факултета примењених уметности у Београду. Бранко Шотра је био и први руководилац ове значајне културно – уметничке институције

koja je priredila više od petsto izložbi i umetničkih koncepata. Izložbeni prostor je od 1953. bio jedna celina koja je danas poznata kao *Velika galerija* gde su se uglavnom odvijale samostalне izložbe eminentних домаћих и страних уметника, а од 2011. године ова значајна културна институција проширује своје програме са репрезентативним изложбама у сарадњи са музејима, галеријама, задужбинама, легатима и другим институцијама Србије. Исте године уређује се и *Мала галерија*, где су углавном пратећи програми.

Хронологија Галерије Дома војске Србије је богата, као и рад и активност Павла Бељанског који временски досеже до 1919. године, када улази у дипломатију, али и започиње своје колекционарство. Интересантне су и хронологије и повезивање 1945. године оснивања Галерије Дома Војске Србије са активношћу Павла Бељанског, који је те, 1945. године први пут после рата изложио колекцију у Градском музеју и библиотеци у Сомбору, захваљујући подршци сликара и пријатеља, Милана Коњовића. Када је 1953. основана садашња Велика галерија у Дому војске Србије, Павле Бељански, те исте 1953. године, приређује изложбу „Пола века југословенског сликарства 1900–1950“.

Истраживање културне баштине, кроз компаративне анализе фрагментарних података из архивске грађе колекција, галерија и музеја, је једна од метода учења која даје јасније увиде у ликовно стваралаштво и утемељује ликовно образовање. Повезивање културне баштине и савременог

стваралаштва, основа је методичких приступа у дидактичком дискурсу и промени парадигме у образовном формалном и неформалном систему, који се бави стварањем нове и неговањем постојеће публике. Методичке и дискурзивне праксе управо су утемељене у силабусима најстарије и најважније високошколске уметничке образовне институције у Србији, али и региону Факултета ликовних уметности Универзитета уметности у Београду (ФЛУ УУБ). Традиционално-национално, али и светско културно наслеђе, се проучава у настави на Одсеку за теорију, али и практично примењује у наставном практичном раду у класама. Образовна политика и наставна пракса Факултета ликовних уметности, егземплярну и интерактивну наставу, ставља у фокус наставног рада. Студенти треће и четврте године основних студија ФЛУ у оквиру предмета методика ликовне културе која развија методичко-дискурзивне праксе, били су мотивисани да на изложби *Хероине Спомен-збирке Павла Бељанског* сагледају корелацију традиционално-савременог и имплементирају ово искуство у припреми за наставу у формалном образовању, водећи се методичким питањима шта, како и зашто.

Ауторке пројекта „Хероине Спомен-збирке Павла Бељанског“ су проф. др Миланка Тодић, историчарка уметности и редовни професор у пензији Факултета примењених уметности Универзитета уметности у Београду, мр Милана Квас, историчарка уметности и управница Спомен-збирке Павла Бељанског и др Валентина Вуковић,

историчарка уметности и кустоскиња Збирке архивске грађе Спомен-збирке Павла Бељанског. Из сталне колекције, која броји 184 дела (слика, скулптура, цртежа и таписерија) од 36 аутора, на изложби *Хероине Спомен-збирке Павла Бељанског* која је представљена београдској публици, а пре свега и широј јавности, одабрано је 8 ауторки. Одабране Хероине ликовних уметности из колекције су: Надежда Петровић, Лиза Крижанић, Зора Петровић, Лепосава Ст. Павловић, Љубица Цуца Сокић, Видосава Ковачевић и Милица Зорић. У Галерији Дома Војске Србије у Београду, представљено је укупно 59 дела, од тога 28 дела из колекције Павла Бељанског (које је колекционар лично сакупио), а из Ликовне збирке (која је настала путем аквизиција након смрти Павла Бељанског) селековано је 28 цртежа, 4 слике и 3 таписерије. Формати изложених дела варирају од мањих цртежа и слика апроксимативно од 20 x 30 cm, а повећавају се према 190 x 130 cm и највећег формата 220 x 140 cm. Технике и материјали изложених дела су изведени у класичним ликовним медијима и техникама, за време у ком су настајала.

Највећа вредност ове изложбе јесу ремек дела Зоре Петровић, женски актови великог формата, пејзажи и портрети Надежде Петровић и Љубице Сокић. Мртве природе и портрети Лизе Крижанић, Лепосаве Ст. Павловић, Видосаве Ковачевић и фантастичне таписерије Милице Зорић. Приказана репрезентативна уметничка дела великих формата прво закупају пажњу сагледавања ове

несвакидашње изложбе, али и други радови мањег формата остављају снажан ликовно-визуелни утисак. Портрети мањег галеријског формата (г)рађени су мајсторски, у класичном медију сликани уљем на платну, носили су ову изложбу снажним и сигурним гестом ликовних уметница - хероина свога, али и нашег времена. Избор радова из колекције чије су ауторке приказале снагу у свом уметничком стваралаштву Галерији Дому Војске Србије дале су пун смисао везе *дома, војске и хероина*.

Поставка је врло добро организована у простору са дидактичким текстовима и документарним фотографијама у којима публика лако прати хронологију настанка изложених радова, али се упознаје и са биографијама *хероина*. Концепт изложбе уравнотежен је пратећим мултимедијалним садржајем, а који се односи на видео приказ избора савремених ликовних уметница новосадске сцене: Јелене Владушић, Монике Сигети, Јелене Ковачевић Воргучин, Јелене Јанев, Милице Дукић, Зорице Чолић и Драгане Б. Стевановић, као корелацијска веза традиционално-савременог у оквиру пројекта *Хероине*. Овај део је приказан; по узору на приступе који су већ деценијска интернационална музеолошка и галеријска пракса коју проблематизују угледни кустоси, управници музеја, историчари уметности који се баве интерперетацијом и репрезентацијом уметничких дела као што су: Акиле Бонито Олива (Achille Bonito Oliva), Филип Рејнолдс (Philip Rylands), Глорија Бјанкино (Gloria Bianchino) и многи други. Текстови *Музеји*

који привлаче пажњу и Музеј и публика који су обавезна, почетна су литература студентима у сагледавању и разумевању оваквих изложби. Добри примери који су у настави неизбежни примери сличних концепцијских поставки су и историјски музеји као што су: MAS (Museum aan de Stroom, Museum in Antwerp, Belgium), бечка Албертина (Albertina Wien), Гемелде галерија у Берлину (Gemäldegalerie Berlin), Пеги Гугенхајм (Peggy Guggenheim Collection) у Венецији и Берлину и многобројни репрезентативни изложбени простори који се примарно баве културном баштином и историјом уметности.

Оно што је вредно истаћи у овом пројектном подухвату, припада постпродукцији, или самом документу о раду, а то је каталог. Каталог је осмишљен као још један допринос теоријској грађи и извору упознавања са уметницама – женама које су стварале у времену када то није било уобичајено и подржано на прави начин у јавности. Зато у овом каталогу, изложбе „Хероине Спомен-збирке Павла Бељанског” видимо враћање дуга том времену и уметницама које су, бавећи се уметношћу у том времену, заиста биле хероине. Јасним структурирањем тема текстова у каталогу постигнут је

занимљив приказ колекције Павла Бељанског. Од уводне речи управнице Спомен-збирке мр Милене Квас о пројекту „Хероине Спомен-збирке Павла Бељанског”, а затим се надовезује др Валентина Вуковић која се у свом тексту бави засупљеношћу уметница у колекцији Павла Бељанског у светлу европских легата. Кустоскиња поменуте колекције, Валентина Вуковић, је свеобухватно и темељно, историјски расветљавала визуелну и ликовну уметност, друштвене прилике међународне сцене и издвајала најмаркантније личности уметничке сцене модерне, уметнике и колекционаре. Овај приказ је изузетно користан за публику, али и за будућа истраживања студента у академском истраживању и конципирања наставе у формалном образовању, као и за програме едукативног пратећег програма галерија и музеја. И текстови из каталога ауторки Миланке Тодић, Вере Копицл и Мије Ћук, завређују пуну пажњу.

На крају обиласка изложбе „Хероине Спомен-збирке Павла Бељанског” у Галерији Дома Војске Србије, и наставку анализе у наставном раду, заључује се да је то прави извор културне баштине који отвара бројна проблемска питања у методичкој пракси ликовне и визуелне уметности.

Heroines in the House of the Serbian Army

Maja Bosnar

The “Heroine Memorial Collection of Pavle Beljanski” from Novi Sad was hosted in the Gallery of the Home of the Serbian Armed Forces in Belgrade. The main reason for hosting selected works from the respectable national collection is the presentation of the “Heroine Memorial Collection of Pavle Beljanski” project, which was part of the “Novi Sad - European Capital of Culture EPK 2022” program, which the audience had the opportunity to see in the period from May 20 to On July 17, 2022, in Novi Sad, in the Pavle Beljanski Memorial Collection, which is located in the cultural district of Gallery Square, a leading gathering place for art lovers in the very centre of the Vojvodina capital. It is also worth mentioning the jubilee, one hundred and thirty years since the birth of Pavle Beljanski, which coincided with the title of Novi Sad - EPK 2022.

As befits a collection that includes carefully selected representative works of art of the distinguished diplomat and collector of refined taste Pavle Beljanski, this thematic exhibition is organized in the centre of Belgrade, in the Army House, which establishes not only the exhibition - spatial equivalent, but also the determination of the concepts of heroine, home and the army. It is certain that this placement of the exhibition of the heroines of Serbian culture in the Dom Vojske (Home of the Army) arouses the curiosity of the audience to find out what it is all about.

Within the concept and scope of the selected works in the Gallery of the Home of the Serbian Armed Forces, only a segment of artworks from the renowned gift collection of Pavle Beljanski, a collection which: researches, collects, documents, preserves, interprets, promotes and affirms the heritage culture of Serbian fine art - the period of the beginning of modernity, painting between the two world wars, post modernism, but also works of contemporary artistic practice.

The Serbian Armed Forces Gallery was founded in 1945, immediately after the Second World War, on the initiative of Branko Šotra, an artist and founder of the Faculty of Applied Arts in Belgrade. Branko Šotra was the first manager of this important cultural and artistic institution, which organized more than five hundred exhibitions and artistic concepts. Since 1953,

the exhibition space has been a single unit, which is known today as the Great Gallery, where solo exhibitions of eminent domestic and foreign artists were mainly held, and since 2011, this significant cultural institution has been expanding its programs with representative exhibitions in cooperation with museums, galleries, endowments, legacies and other institutions of Serbia. In the same year, the *Small Gallery* was also renovated, where mainly accompanying programs are held.

The chronology of the Serbian Army House Gallery is rich, as is the work and activity of Pavle Beljanski, which dates back to 1919, when he entered diplomacy, but also began collecting. Also interesting are the chronologies and the connection of the 1945 establishment of the Gallery of the Home of the Serbian Army with the activities of Pavle Beljanski, who in 1945 exhibited the collection for the first time after the war in the City Museum and Library in Sombor, thanks to the support of the painter and friend Milan Konjović. In 1953, Pavle Beljanski established the current Great Gallery in the Serbian Army House, and in the same year, in 1953, he organized the exhibition “Half a Century of Yugoslav Painting 1900-1950”.

Cultural heritage research, through comparative analysis of fragmentary data from archival materials of collections, galleries and museums, is one of the learning methods that provides clearer insights into artistic creativity and establishes the basis of art education. The connection of cultural heritage and contemporary creativity is the basis of methodical approaches in didactic discourse and a paradigm shift in the educational formal and informal system, which deals with the creation of new and nurturing of existing audiences. Methodical and discursive practices are precisely established in the syllabi of the oldest and most important higher education art educational institution in Serbia, but also in the region of the Faculty of Fine Arts of the University of Arts in Belgrade (FLU UUB). Traditional-national, but also world cultural heritage, is studied in classes at the Department of Theory, but also practically applied in teaching practical work in classes. The educational policy and teaching practice of the Faculty of Fine Arts puts exemplar and interactive teaching in the focus of

teaching work. Students of the third and fourth year of undergraduate studies at FLU in the course of art methods, which develops methodical-discursive practices, were motivated to see the correlation between traditional and contemporary at the exhibition Heroine Memorial Collection of Pavle Beljanski and implement this experience in preparation for teaching in formal education guided by methodical questions of what, how and why.

The authors of the "Heroine Memorial Collection of Pavle Beljanski" project are prof. Milanka Todić, Ph.D., art historian and retired full professor of the Faculty of Applied Arts, University of Arts in Belgrade, Milana Kvas, M.Sc., art historian and manager of the Pavle Beljanski Memorial Collection and Valentina Vuković, Ph.D., art historian and curator of the Archive Collection of the Pavle Beljanski Memorial Collection. From the permanent collection, which includes 184 works (paintings, sculptures, drawings and tapestries) by 36 authors, 8 female authors were selected at the exhibition of the *Heroines Memorial Collection of Pavle Beljanski*, which was presented to the Belgrade audience, and above all to the general public. Selected Fine Arts Heroines from the collection are: Nadežda Petrović, Liza Križanić, Zora Petrović, Lepasava St. Pavlović, Ljubica Cuca Sokić, Vidosava Kovačević and Milica Zorić. In the Gallery of the Home of the Serbian Army in Belgrade, a total of 59 works were presented, of which 28 were from the collection of Pavle Beljanski (which the collector personally collected), and 28 drawings were selected from the Art Collection (which was created through acquisitions after the death of Pavle Beljanski). 4 paintings and 3 tapestries. The formats of the exhibited works vary from smaller drawings and paintings of approximately 20 x 30 cm, and increase towards 190 x 130 cm and the largest format 220 x 140 cm. The techniques and materials of the exhibited works are performed in the classical art media and techniques, for the time in which they were created.

The greatest value of this exhibition is the masterpieces of Zora Petrović, large-format female nudes, landscapes and portraits of Nadežda Petrović and Ljubica Sokić. Still life and portraits of Liza Križanić, Lepasava St. Pavlović, Vidosava Kovačević and fantastic tapestries of Milica Zorić. The presented large-format representative works of art first capture the attention of those viewing this unusual exhibition, but other smaller-format works also leave a strong artistic and visual impression. Portraits of a smaller gallery format were masterfully done, in the classic medium painted with oil on canvas; they carried this exhibition with a strong and confident gesture of fine artists - heroines of their time, but also of our time.

A selection of works from the collection, whose authors showed strength in their artistic creativity, gave the Serbian Army Home Gallery the full meaning of the connection between *home, the army* and *heroines*.

The exhibition was very well organized in the space with didactic texts and documentary photos in which the audience could easily follow the chronology of the creation of the exhibited works, but also get to know the biographies of the *heroines*. The concept of the exhibition is balanced by the accompanying multimedia content, which refers to a video presentation of a selection of contemporary female artists from the Novi Sad scene: Jelena Vladušić, Monika Sigeti, Jelena Kovačević Vorgučin, Jelena Janev, Milica Dukić, Zorica Čolić and Dragana B. Stevanović, as a correlation between traditional and contemporary within the *Heroine* project. This part as shown, modelled on the approaches that are already a decade-long international museological and gallery practice, which are problematized by distinguished curators, museum managers, art historians who deal with the interpretation and representation of works of art such as: Achille Bonito Oliva, Philip Rylands, Gloria Bianchino and many others. The texts *Museums that attract attention* and *The museum and the audience*, which are mandatory, are initial literature for students in viewing and understanding such exhibitions. Good examples that are unavoidable examples of similar concepts in teaching are historical museums such as: MAS (Museum aan de Stroom, Museum in Antwerp, Belgium), Albertina Wien, Gemäldegalerie Berlin, Peggy Guggenheim Collection in Venice and in Berlin and numerous representative exhibition spaces that primarily deal with cultural heritage and art history.

What is worth highlighting in this project endeavour belongs to the post-production, or the work document itself, which is the catalogue. The catalogue was designed as another contribution to theoretical material and a source of acquaintance with women artists - women who created in a time when it was not common and supported in the right way by the public. That's why in this catalogue, the exhibition "Heroines of the Pavle Beljanski Memorial Collection", we see a return of the debt to that time and to the artists who, dealing with art in that time, were truly heroines. By clearly structuring the topics of the texts in the catalogue, an interesting presentation of the collection of Pavle Beljanski was achieved. From the introductory words of the director of the Memorial Collection, Milena Kvas, MSc, about the project "Heroines of the Memorial Collection of Pavle Beljanski", followed by Valentina Vuković, Ph.D., who in her text deals with the obscurity of women artists in the collection of Pavle Beljanski in the light of European legacies. The

curator of the mentioned collection, Valentina Vuković, comprehensively and thoroughly, historically shed light on visual and fine arts, social conditions of the international scene and singled out the most outstanding figures of the modern art scene, artists and collectors. This exhibition is extremely useful for the audience, but also for the future research of the student in academic research and conceptualization of teaching in formal education, as well as for the programs of the educational supporting program of galleries and

museums. And the texts from the catalogue of authors Milanka Todić, Vera Kopicl and Mia Ćuk deserve full attention.

At the end of the tour of the exhibition “Heroine Memorial Collection of Pavle Beljanski” in the Gallery of the Home of the Serbian Army, and the continuation of the analysis in the teaching work, it is concluded that it is a real source of cultural heritage that opens up numerous problematic issues in the methodical practice of fine and visual arts.

Рецензенти	Reviewers
Проф. др Мирослав Вујовић Филозофски факултет Универзитет у Београду	Miroslav Vujović, PhD, full professor Faculty of Philosophy University of Belgrade
Проф. др Александар Кадиевић Филозофски факултет Универзитет у Београду	Aleksandar Kadjević, PhD, full professor Faculty of Philosophy University of Belgrade
Проф. др Перица Шпехар Филозофски факултет Универзитет у Београду	Perica Špehar, PhD, full professor Faculty of Philosophy University of Belgrade
Проф. др Владимир Баровић Филозофски факултет Универзитет у Новом Саду	Vladimir Barović, PhD, full professor Faculty of Philosophy University of Novi Sad
Проф. др Дубравка Ђукановић Академија уметности Универзитет у Новом Саду	Dubravka Đukanović, PhD, full professor Academy of Arts University of Novi Sad
Проф. др Даниела Королија Црквењаков Академија уметности Универзитет у Новом Саду	Daniela Korolija Crkvenjakov, PhD, full professor Academy of Arts University of Novi Sad
Доц. др Владимир Кубет Академија уметности Универзитет у Новом Саду	Vladimir Kubet, PhD, asst. prof. Academy of Arts University of Novi Sad
Доц. др Јасна Гулан Ружић Академија уметности Универзитет у Новом Саду	Jasna Gulan Ružić, PhD, asst. prof. Academy of Arts University of Novi Sad
Проф. др Владимир Стојановић Природно-математички факултет Универзитет у Новом Саду	Vladimir Stojanović, PhD, full professor Faculty of Science University of Novi Sad
Доц. др Снежана Вучетић Технолошки факултет Универзитет у Новом Саду	Snežana Vučetić, PhD, asst. prof. Faculty of Technology University of Novi Sad
Др Тијана Палковљевић Бугарски Галерија Матице Српске Нови Сад	Tijana Palkovljević Bugarski, PhD The Gallery of Matica Srpska Novi Sad
Др Мирјана Ђекић Покрајински завод за заштиту споменика културе Петроварадин	Mirjana Đekić, PhD The Provincial Institute for the Protection of Cultural Monuments Petrovaradin
Катарина Добрић Покрајински завод за заштиту споменика културе Петроварадин	Katarina Dobrić The Provincial Institute for the Protection of Cultural Monuments Petrovaradin
Др Богдан Јањушевић Покрајински завод за заштиту споменика културе Петроварадин	Bogdan Janjušević, PhD The Provincial Institute for the Protection of Cultural Monuments Petrovaradin
Лектура и коректура Agencija „SKOPOS”	Proofreading and Copyediting Agencija „SKOPOS”
Превод Проф. Златица Угљанин Јеремић	Translated by Zlatica Ugljanin Jeremić, professor
Ликовно-техничко уређење Бранко Страјнић	Design Branko Strajnić
Тираж 300 примерака	Print Run 300 copies
Штампа ЈП „Службени гласник”, Београд	Printed JP „Službeni glasnik”, Beograd
ISSN 0434-300X	ISSN 0434-300X

CIP – Каталогизација у публикацији
Библиотека Матице српске, Нови Сад

008
902/904(497.113)(082)

ГРАЂА за проучавање споменика културе Војводине / Material for the Study of
the Cultural Monuments of Vojvodina / главни уредник Владимир Кубет. 1957,
1-.-

Петроварадин: Покрајински завод за заштиту споменика културе, 1957-,-29 cm

ISSN 0434-300X

COBISS.SR-ID 6565132